

Володимир Паніотто
генеральний директор
КМІС

ЄВРОМАЙДАН: ПРОФІЛЬ ПОВСТАННЯ

*Стаття опублікована у виданні Міжнародної Соціологічної Асоціації «ГЛОБАЛЬНИЙ ДИАЛОГ»
Том 4 / Випуск 2 / Червень 2014*

«Майдан» є, ймовірно, унікальним соціологічним явищем. До нього незастосовні повністю поняття натовпу, мітингу або демонстрації — можна визначити Майдан як мітинг на базі табору, який постійно оновлюється за складом, що включає наметове містечко і кілька прилеглих до нього будівель, захоплених мітингувальниками.

Події, пов'язані з Євромайданом, можна розділити на кілька фаз.

Перша фаза — початок протестів.

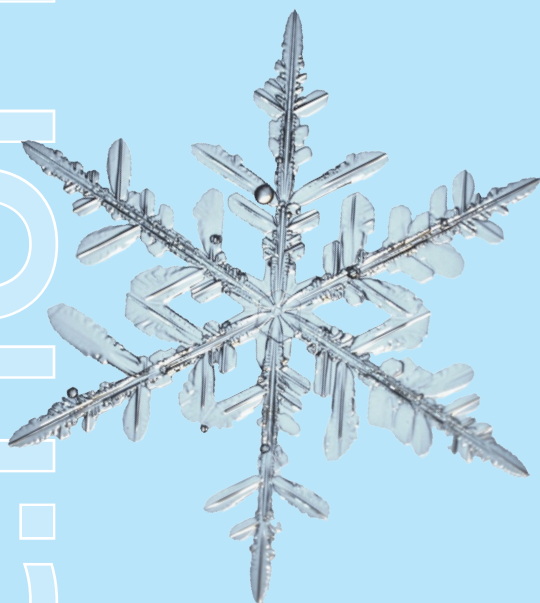
28–29 листопада на саміті ініціативи «Східне партнерство» у Вільнюсі Україна і представники Євросоюзу планували підписати Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом. Однак за тиждень до саміту несподівано для населення України влада заявила, що Україна припиняє процес підготовки до підписання Асоціації України з ЄС. 24 листопада пройшов перший масовий мітинг киян, на ньому було від 50 до 100 тисяч осіб, і це був наймасовіший мітинг після Помаранчевої революції 2004 року. Прихильники Євросоюзу стали встановлювати перші намети на площі Незалежності, в яких ночували сотні людей. Оскільки площа українською мовою — це Майдан, мітинги і постійне наметове містечко стали називатися Євромайданом.

Друга фаза — побиття мітингувальників і зміна мотивації протестів.

30 квітня о 4:00 ночі, кілька сотень бійців спецпідрозділу «Беркут» силовим методом розігнали мітинг прихильників євроінтеграції на Майдані, більшість з яких були молодими людьми. Їх не просто витіснили з площі, а били ногами, кийками та переслідували по Хрещатику і прилеглих вулицях півкілометра аж до Михайлівського собору, ченці якого відкрили ворота і прихистили переслідуваних студентів.

Ці події викликали обурення населення. Тому наступної неділі (8 грудня) на Майдан та прилеглі вулиці вийшла рекордна кількість людей — від 700 тис. до мільйона за різними оцінками. Табір на Майдані теж виріс і поповнився приїжджими з різних областей України (переважно із західних областей).

Хто вийшов на Майдан і які їхні вимоги? 7 і 8 грудня 2013 року на замовлення Фонду «Демократичні ініціативи» ми (Київський міжнародний інститут соціології — КМІС) провели опитування мітингувальників. Методом особистого (face-to-face) інтерв'ю було опитано 1037 респондентів. 20 грудня ми повторили опитування вже в будній день і опитали лише Майдан-табір. Кілька слів про методологію. Як не дивно, досвід екзит-полів або досвід вуличних опитувань виявився нерелевантним по відношенню до поставленого завдання. До того ж в будні, в період стаціонарного функціонування Майдану, на ньому в кожний момент часу було не більше 5–20 тисяч осіб, а в неділю — сотні тисяч. Мето-

дика, розроблена для стаціонарного стану Майдану, вимагала модифікації. Вибірка включала виділення сегментів Майдану (включаючи захоплені будівлі) з реалізацією процедур випадкового відбору в кожному сегменті і зважування на оціночну кількість людей в сегменті (люди, що знаходяться в різних сегментах, наприклад, в районі наметів, могли відрізнятись від людей в інших сегментах).

У приміщеннях реалізовувалася звичайна процедура екзит-полу — опитування всіх, хто виходить, із певним кроком. На Майдані були виділені точки опитування, поруч з інтерв'юером передбачалося намалювати лінії довжиною приблизно в 3 м і опитувати всіх, хто перетинає ці лінії (виявилось, що в багатьох випадках лінії не видні і виділялися уявні лінії між інтерв'юером і деяким добре видимим конкретним об'єктом). Контролери спостерігали за опитуванням паралельно з проведенням опитування. Крім того, кожна точка опитування фотографувалася з висоти, по фотографії оцінювалася кількість людей в сегменті опитування, дані зважувалися на частку опитаних.

Основні мотиви, які спонукали людей вийти на Майдан, досить очевидні. Два основних — це жорстоке побиття демонстрантів на Майдані в ніч на 30 листопада, репресії (70%) і відмова президента Януковича від підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом (54%). Менш очевидні — прагнення змінити життя в Україні (50%) і прагнення змінити владу в країні (39%).

Серед основних вимог до влади, що висувалися на Майдані, найбільшу підтримку серед опитаних учасників Майдану отримали: звільнення заарештованих учасників Майдану, при-

пинення репресій (82%), відставка уряду (80%), відставка Віктора Януковича і проведення дострокових президентських виборів (75%), підписання Договору про Асоціацію з Європейським Союзом (71%), заведення кримінальних справ на винних у побитті демонстрантів на Майдані (58%).

Можна сказати, що головні вимоги — це справедливість і захист гідності людей (тому деякі журналісти назвали ці протести «революцією гідності»).

Порівнюючи Майдан-мітинг зі стаціонарним Майданом-табором відзначимо, що тут явно переважають приїжджі (81%), на відміну від недільного Майдану-мітингу, де 57% становили кияни. Серед приїжджих на обох майданах найбільше було жителів Західного регіону (52% на мітингу і 42% в таборі), однак у структурі Майдану-табору дещо більше представлені вихідці й з інших регіонів. Освітній рівень учасників мітингу дуже високий: люди з вищою освітою становили 64%, з незакінченою вищою — 13%. За родом занять майже 60% становили фахівці, підприємці, керівники, тобто більшість учасників Майдану-мітингу — представники середнього класу. На Майдані-таборі фахівців вдвічі менше, а особи з вищою освітою становили менше 50%.

Третя фаза — радикалізація Майдану, сутички з міліцією, перші жертви.

Майдан стояв тиждень за тижнем, вимоги Майдану не виконувалися, активісти Майдану арештовувалися. Настрої людей, які жили в наметах деколи при температурі -10 градусів, все більше радикалізувалися. За два з половиною

Таблиця 1. На чиєму боці зараз ваші симпатії в нинішньому конфлікті в Україні?
(у% від числа всіх опитаних)

	Україна в цілому	Регіони			
		Західний	Центральний	Південний	Східний
На боці уряду Віктора Януковича	23	3	11	32	52
На боці протестувальників	40	80	51	20	8
Ні на тому, ні на іншому боці	32	13	33	42	39
Важко відповісти	5	4	6	7	1

місяці, 16 січня парламент прийняв дуже жорсткі закони, істотно посилюючи відповідальність за протести (журналісти називали їх «диктаторськими»). Це викликало обурення Майдану і спровокувало похід до парламенту, зупинений міліцією. У боротьбі з міліцією біля барикади на вулиці Грушевського були численні поранення, кілька людей загинуло. Крім того, невідомі вивозили активістів в ліс, били і кидали, один з них загинув, деякі пропали без вісті.

3 лютого КМІС разом з Демініціативами повторив опитування на Майдані (попереднє опитування було проведено 20 грудня), за ці півтора місяці «Майдан-табір» перетворився на військовий табір «Майдан-січ» (січ — табір запорізьких козаків, символ української незалежності). Різко зросла кількість тих, хто був готовий вдатися до радикальних методів протесту: пікетування

державних установ (з 38% до 56%), захоплення будівель (з 19% до 41%), створення незалежних від владних структур збройних формувань (з 31% до 50%). Національні опитування, як, втім, і щоденні новини, показували, що радикалізація настроїв відбувається і в країні в цілому. Ставлення до Майдану диференційовано залежно від регіону. З дослідження, проведеного КМІС з 8 по 18 лютого (опитування проведено методом особистого інтерв'ю у всіх областях України та в АР Крим, опитано 2032 людини), видно, що якщо в цілому по країні Майдан підтримувало 40% населення, то в залежності від регіону ця цифра змінюється в 10 разів (від 8% на Сході до 80% на Заході):

Четверта фаза — розстріл Майдану і перемога Майдану.

18 лютого ситуація різко загострилася, йшла підготовка до штурму Майдану. Майдан оточила міліція, на будівлях були снайпери, почалися зіткнення, які йшли з перервами вдень і вночі 19 і 20 лютого, було використано зброю.

У результаті з 18 по 20 лютого було вбито і пізніше загинуло від поранень більше 100 протестуючих, 5 співробітників міліції («Беркут»), поранено півтори тисячі осіб і близько 100 вважаються зниклими без вісті. Це шокувало більшу частину країни. 21 лютого відбулося засідання парламенту, на якому частина депутатів влади підтримала опозицію і парламент прийняв рішення про відправку всіх міліцейських загонів в місця їх дислокації; міліція залишила Київ.

Паралельно Президент України В.Янукович у присутності представників Польщі, Німеччини, Франції та Росії підписав угоду про врегулювання кризи з опозицією. Однак увечері цього ж дня він несподівано зник, не виконавши своїх зобов'язань (його намагалися знайти і затримати, але він зумів утекти до Росії). У результаті парламент призначив новий уряд, дострокові президентські вибори і спікера, який за Конституцією виконує функції президента за відсутності президента.

Таким чином, відбулася зміна влади в Україні. ■